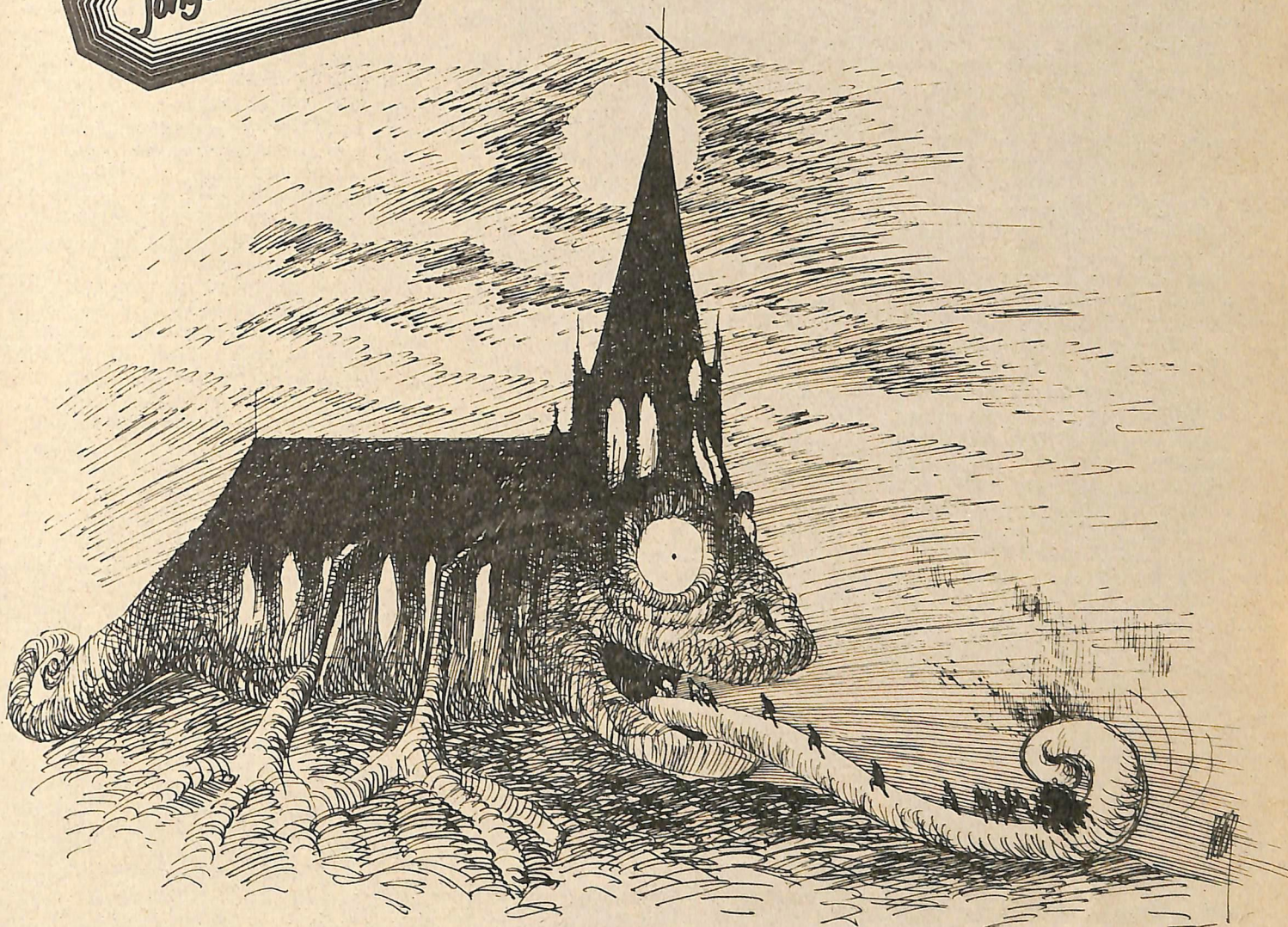

Samen - mét de jongeren - in actie!

„In tijden van nood leert het volk bidden”, zegt een bekend spreekwoord. Veel mensen verkeren momenteel in geestelijke nood, weten zich met de zin van hun bestaan geen raad. Oude zekerheden zijn wegge gevallen, velen kunnen nieuwe vrijheden niet aan. De lokroep van oude en nieuwe dogma's wordt weer alom gehoord: „stop maar met jouw individueel getob, kom bij ons en wij zullen wel voor je denken.” Oude en nieuwe herders lokken hun schaa pies bijeen met bezwerende symbolen, en de kuddes volgen weer braaf. Dat is wat de tekening van Peter van Straaten wil zeggen.

Hoe staan humanisten tegenover dit alles? Wij willen geen betoverende lokroepen uitzenden. Maar willen we wel werkloos toezien hoe anderen met name jongeren van hun geestelijke vrijheid 'verlossen'?

Er is een derde weg tussen zieltjeswinnen en lijdzaam toezien: duidelijk maken dat je ook zin aan je bestaan kunt geven door voor vrijheid te kiezen en tegen de aangeprezen hapklare geestelijke brokken van oude en nieuwe sekten.

Gelukkig is mij gebleken dat er vele jongeren zijn die bewust hebben gekozen voor vrijheid en tegen dogma's. Sommige daarvan hebben de weg naar het HV kunnen vinden, maar het is hun niet eenvoudig gemaakt. Het HV heeft te weinig laten blijken er ook voor jongeren te zijn: niet als zieltjeswinner maar als verdediger van geestelijke vrijheden.

Aanleiding voor dit jongerennummer is de televisie-uitzending **Godsdienst: geen** op dinsdag 7 november a.s. Daarin worden de dingen niet mooier voorgesteld dan ze zijn. Maar hopelijk wordt er uit duidelijk dat ook voor jongeren een plaats is in de humanistische beweging. In ieder geval wordt de uitzending gevolgd door de mogelijkheid zich telefonisch als lid aan te melden. Wij hopen dat onze leden anderen zullen stimuleren ook zich aan te melden. Een jonge generatie ziet zich geplaatst voor enorme vraagstukken: milieuvervuiling, alcoholisme, werkloosheid, discriminatie, aantasting van privacy, huisvestingstekort, nihilisme, enz. Veel jongeren zien het leven niet meer zitten. Anderen vluchten in dogmatisch sectarisme.

Gelukkig zijn er jongeren die beseffen dat geloven in mensen begint bij jezelf. Dat je ook op een niet-dogmatische wijze zin aan je bestaan kunt geven. Dat het humanisme er is om er iets mee te doen. Wie doet er mee?

ROB TIELMAN

- **Steunfonds**
- **Geestelijke zorg**
- **Benoemingen**

Wat komt er aan de orde in zo'n hoofdbestuur? Dit hoofdbestuur werkt met twee soorten punten, de aktualiteiten die meestal eerst behandeld worden, en de geagendeerde punten. De aktualiteiten zijn vaak losse mededelingen, maar het kunnen ook plotseling opgekomen gewichtige zaken zijn.

Op 6 oktober waren er maar weinig aktualiteiten, en ze waren weinig dringend. Zo werd meegedeeld dat de JOVD (Jongeren Organisatie voor Vrijheid en Democratie) in Rijswijk een conferentie belegt, waar nogal humanistisch-progressieve punten ter sprake komen. Een van ons gaat er heen. Verder werd meegedeeld dat de bijeenkomst die het presidium had met een aantal buitenkerkelijke burgemeesters geanimeerd was. Allerlei punten, waarop buitenkerkelijken vaak aan het kortste eind trekken, werden besproken.

De 6 oktobervergadering was er ook een met veel gasten. Dat hield verband met de agenda. Zo waren er nogal wat bestuursleden van het **Steunfonds Praktisch Humanisme**. Dit hield verband met de bespreking van een Stichting voor Bewindvoering en Beheer. Het Steunfonds is een geldinzamelingsinstelling voor het H.V., gevestigd te Amersfoort. Bij dat Steunfonds merkt men dat de bewindvoering over vermogens van mensen die zelf geen beheer meer kunnen uitoefenen, en het beheer voor mensen die zelf menen het niet meer aan te kunnen, een groot vraagstuk is geworden. Een groot vraagstuk doordat zoveel meer mensen dan vroeger heel oud worden.

Het Steunfonds, als geldinzamelende instelling, kan zelf geen bewind of beheer gaan voeren. Maar het H.V. kan dat wel en dat werd nu in de vergadering gebracht. Daar werden er nadere vragen gesteld over de kosten en baten bij deze zaak, en over de mankracht die vereist is. Met een nadere oriëntering over deze gegevens komt de zaak opnieuw aan de orde.

Er kwam nog een stichting ter sprake, namelijk het Centrum voor Humanistisch

Vormingsonderwijs. De bedoeling is dat door deze stichting zij worden aangesteld die op basis van verkregen subsidie – meer dan 16 uur per week – professioneel humanistisch vormingsonderwijs op scholen gaan geven. De Stichting behoeft statutenvernieuwing, en die werd besproken. Werk voor juristen en notarissen.

Ook speelt het punt van de **Plaatselijke Geestelijke Verzorging**. Er lag een rapport van de centrale functionaris voor dit werk (R. Lukács) ter tafel. In verband daarmee was ook de oud-voorzitter (en ere-voorzitter) Van Praag korte tijd aanwezig; want hij zit de begeleidingscommissies van enkele werksoorten nog voor. Met waardering werd er van het rapport kennis genomen. „Wat is er toch veel te doen”, valt je bij zo'n gelegenheid weer eens op: relationeel vormingswerk, praatgroepenwerk, vrijwillig zieken- en bejaarden-bezoek, uitvaartbegeleiding, centrale opvang van hulpzoekenden, opvang na bijzondere radio- en TV-programma's, e.d. Vrijwilligers inschakelen, dezen scholen en in het veld houden! Niet eenvoudig.

Tenslotte nog wat **benoemingswerk**. Aan de Minister van Justitie dragen wij altijd de kandidaat voor die wij graag benoemd willen zien op een post van geestelijke verzorging in inrichtingen van justitie als daar een vacature voor is. Ditmaal werden de voordrachten goedgekeurd van de heer L. de Leeuw en van mevrouw J. M. van der Linden; voor inrichtingen te Utrecht en te Amsterdam. De minister pleegt zo'n voordracht voor onze humanistische geestelijke verzorging te volgen.

Een benoeming is in zekere zin ook de goedkeuring van de oprichting van een nieuwe gemeenschap. Dat is Zoetermeer. **Welgefeliciteerd, bestuur van Zoetermeer!** Wij hoorden dat er leuk aan betrokken was en dat er een enthousiaste vergadering is geweest waarop tot de aanvraag van oprichting werd besloten.

Toen de bekende socialist, vrijdenker en opvoeder A. H. Gerhard in 1948 negentig jaar werd, werd er een feestelijke bijeenkomst georganiseerd in het Amsterdamse Krasnapolsky, waar hij samen met het feestcomité op het toneel zat achter een lange tafel, om toegesproken en toegezongen te worden. Mijn man zat daar ook bij, want die had ook z'n aandeel geleverd aan de festiviteiten. Van deze bijeenkomst werden uiteraard foto's gemaakt en wij kregen er een thuisgestuurd, op karton geplakt, die genomen was van het balkon af, achter in de zaal naar het toneel toe, waar je over de achterhoofden van de aanwezigen, het rijtje keurige heren achter de tafel zag zitten.

„Ik geloof, dat je van vrijdenken een kale kop krijgt,” zei een vriend van ons, aan wie we de foto lieten zien. Van dat moment af zagen we alleen nog maar de vele lichte plekken in de zaal van al die kale hoofden.

Nu is het natuurlijk wat taktloos van me, om de jonge mensen, die in dit nummer van „Humanist” aangespoord worden tot humanistische activiteiten, voor zover ze tenminste tot het mannelijk geslacht behoren, kaalhoofdigheid in het vooruitzicht te stellen, ten gevolge van hun ondogmatische levensbeschouwing. Dat zou trouwens een onjuiste voorstelling van zaken zijn, want heel veel humanisten van het eerste uur zitten nu, na ruim dertig jaar nog redelijk in de haardos.

Een ander aspect is, dat in 1948 de kale en grijzende hoofden van de oudere heren, netjes in 't pak, het beeld van ongodsdienstig Nederland beheersten. Het toen twee jaar oude H.V. klaagde jaren later ook al over vergrijzing, maar dat beeld is nu toch duidelijk aan het veranderen, dacht ik. Er zijn meer jongere mensen actief en nu zijn het meer de baarden, die eruit springen. De blonde, donkere of rossige baarden en de wat nonchalante „vrijtijds-kleding”, je ziet het zo: dat zijn moderne mannen, die diep en serieus over de dingen nadenken.

Vrouwen, ze waren er altijd wel, minder talrijk en helaas niet zo in de voorste gelederen, maar ze vielen ook nooit op. Als serieuze humanisten, bedoel ik. Toen mijn foto verleden jaar in dit blad had gestaan, schreef een meneer me, dat ik eruit zag als de voorzitter van de plaatselijke Vereniging van Huisvrouwen, op weg naar haar wekelijkse bridgemiddag. In een kampeertruitje, nota bene, maar als wij ons in wat lossere kleding hullen, straalt de oppervlakkigheid blijkbaar prompt van ons af.

Erasmus zei het ook al: „Een vrouw blijft altijd een vrouw, dat is een zottin, welk masker zij ook voordoet”. Daar gaan we. Nu ja: „Meng eens wat dwaasheid in uw overwegingen” was ook van hem. Er is sindsdien veel veranderd. Steeds meer vrouwen doen mee, veel jonge vrouwen zullen zich, hoop ik, aanmelden, met die heel eigen aanpak in serieuze zaken, maar juist daardoor zo onmisbaar in het beeld van het moderne humanisme.

ANS SPIGT

Nummer 2 van de pers van Homologie

Het tweede nummer van HOMOLOGIE is uit. Enige tijd geleden schreef Kees Roza in dit blad over de bedoelingen van het nieuwe tijdschrift. In het kort komen die erop neer dat het een platform wil zijn en een communicatiemiddel voor alle homoseksuele en lesbische studenten en docenten die zijn verbonden aan de universiteit en die zich met homostudies bezighouden. Binnen homostudies gaat het om interkultureel onderzoek en onderwijs waarbij het homoseksuele aspect wordt bestudeerd en bediscussieerd en gehaald wordt uit de grauwe sfeer van verdoezelen en onder tafel werken.

Het nieuwe nummer geeft een overzicht

van de activiteiten die gaande zijn. Dat zijn er nogal wat, variërend van groepen die de literatuur en de geschiedenis bestuderen tot praat- en therapiegroepen.

Verder geeft HOMOLOGIE nummer 2 een goed overzicht van de recente publikaties op het gebied van homoseksualiteit en homostudies. Een uitgebreide agenda houdt de lezer(es) op de hoogte van alle activiteiten die tot in december gepland zijn. Het blad kost twee gulden en is verkrijgbaar in de boekhandel of via postgiro 577387 t.n.v. Henk Wildschut, Amsterdam (de kosten bedragen dan f 3,- inkl. porto).

B. B.

„Vrijheidsboom groeit niet vanzelf”

„Op de lagere school had ik altijd tienenvoor katechismus. Als beloning mocht je dan bij meneer pastoor op schoot komen of je kreeg een bidprentje. Ik ben echt katholiek opgevoed. Toch kom ik niet uit een traditioneel katholiek milieu.

Mijn vader was atheïst en sociaal-demokraat. Omdat mijn moeder katholiek was, kreeg ik een verplichte katholieke opvoeding. Dat moesten mijn ouders aan de kerk beloven, toen ze trouwden. Zo lag dat nu eenmaal. Achteraf kun je dat alleen maar volslagen waanzin noemen”.

Aan het woord Rob Tielman (32), voorzitter van het Humanistisch Verbond en als socioloog werkzaam bij de Rijksuniversiteit van Utrecht. In zijn kamer daar, op de 14de verdieping van een reusachtig gebouwencomplex, vertelt hij wat humanisme voor hem betekent.

„In de eerste plaats dat er geen hogere machten zijn waarop je je kunt beroepen, dat we het als mens zelf moeten doen. Dat heeft een grotere vrijheid tot resultaat, maar brengt tegelijkertijd grotere verantwoordelijkheid met zich mee. Wat er fout gaat in de maatschappij wordt door mensen fout gedaan. Ik zie het als onze taak om onze maatschappelijke verantwoordelijkheid waar te maken”.

In Nijmegen, toen hij er sociologie ging studeren, kwam het tot een breuk met het katholieke geloof.

„Vrijwel onmiddellijk. In Nijmegen gold toen: één God, één Kerk, één korps. Dat

met het Humanistisch Verbond in aanraking gekomen. Ik liep stage bij het Humanistisch Opleidings Instituut. Dat was een Aha-Erlebnis. Zo van: verrek, zo denk ik ook. Daar moet ik me bij aansluiten. Dat was in '72”.

Rob had intussen de studentenvakbeweging verlaten en was actief geworden in de PvdA en het COC (de Nederlandse Vereniging tot Integratie van Homoseksualiteit). Kon hij zich daar niet genoeg nuttig maken?

„Jawel, maar ik hield me met allerlei verbodde dingen bezig. De dwarsverbanden ontbraken tussen al deze zaken die

Wel is het zo: als iedereen alleen maar vruchten plukt zonder de boom ook water te geven, gaat het fout. De vrijheidsboom groeit niet vanzelf”.

Wat kunnen jongeren bij het Humanistisch Verbond vinden?

„Dat hangt in hoge mate van jezelf af. In traditionele organisaties ligt vaak al een hele route voor je uitgestippeld. Bij ons moet je zelf je weg vinden. We leveren geen hapklare brokken. Wel ingrediënten, waarmee je je eigen menu kunt samenstellen. In deze jongerenhumanist staan een heleboel van die ingrediënten. Het lijkt me ook een beetje de karakterstructuur van humanisten. Die willen geen voorgekauwd voedsel eten. Zijn gelukkig een beetje eigenwijs. Wat je kunt doen, zul je zelf en met anderen moeten uitvinden”.

In het Humanistisch Verbond kom je zowel socialisten als liberalen tegen. Hoe kan dat?

„Uit de geschiedenis blijkt dat liberalisme en socialisme broertje en zusje van elkaar zijn. Humanisten zeggen: met vrijheid alleen kom je er niet, met gelijkheid alleen ook niet. Het gaat om de combinatie van die twee. Humanisten willen vrijheid, gelijkwaardigheid en veelvormigheid. Daarin kunnen echte liberalen en echte socialistenvind elkaar vinden”.

Rob Tielman hoopt dat er met mensen uit D'66, PvdA en VVD in de toekomst nog eens een regering komt, die een einde kan maken aan het feit dat één politieke groepering altijd aan de macht is. „De christendemokraten zijn te lang aan de macht geweest in dit land. Een aflossing van de wacht zou goed zijn voor de democratie”.

Waarom neemt het Humanistisch Verbond niet zelf initiatieven in die richting?

„Wij maken ernstig bezwaar tegen vermenging van levensbeschouwing en partijpolitiek. Een levensbeschouwelijke organisatie moet de beginselen voor ogen houden. Een politieke partij moet helaas altijd compromissen sluiten. Bij het CDA wordt de christelijke levensbeschouwing door de partijpolitiek gekorrumpeerd. Wij kunnen als HV wel een platform bieden, waar liberalen en socialistenvind elkaar kunnen ontmoeten”.

Bert Boelaars (links op de foto), die bijgaand interview met Rob Tielman hield, is sinds een half jaar als part-time functionaris in dienst van de humanistische stichting Socrates. Daar houdt hij zich onder meer bezig met de voorbereiding van een tweetal konferenties, die begin '79 worden gehouden: over beroepsethiek en openbaar onderwijs. Hij is 26 jaar en hoopt binnenkort zijn sociologie-studie in Utrecht te voltooien.

laatste was een studentenvereniging, waar je lid van moest worden. Ik spreek nu van 1964 en toen bestond ook nog de ouderwetse ontgroening. Mijn vader heeft in de oorlog in een Duits kamp gezeten. Die ontgroening deed me ontzettend denken aan het fascisme uit de oorlog. Nou was ik een gedweë en verlegen jongen, maar ik ben toen voor het eerst in mijn leven tot een grote woede-aanval gekomen en weggelopen. Het besef dat mensen tot beesten kunnen worden, dat heeft me geschokt. Ik ben lid geworden van de studentenvakbeweging en ben me in politieke zin gaan ontwikkelen. Ik begon steeds meer in te zien hoe verwerpelijk het katholicisme is. Ik kreeg te maken met een hoogleraar in de katholieke ethiek. Die was vóór de doodstraf, vóór kernwapens en tegen homoseksualiteit. Ik heb het katholicisme als ideologisch systeem afgewezen. Het was van bovenaf geredeneerd. Ik dacht andersom. Alles wat van bovenaf wordt opgelegd, loopt fout. Je moet van anderen redeneren. Dat geeft de beste mogelijkheid om mensen zichzelf te laten zijn. Ik heb voor de democratie gekozen”.

„Achteraf gezien kan je zeggen dat ik eigenlijk vanaf m'n achttiende humanistisch ben gaan denken. Pas via mijn studie ben ik

op zichzelf goed zijn, maar niet op zichzelf gezien kunnen worden. Een levensbeschouwing is als het ware fundamenteel voor allerlei praktische en maatschappelijke activiteiten. Toen vond ik dat ik me daar ook voor moest inzetten. Ik ben iemand die graag de daad bij het woord voegt”.

Waarom vindt Rob Tielman het belangrijk om actief te zijn in een organisatie van humanisten?

„Niet alleen verstandelijk, ook gevoelsmatig, het besef dat menselijke waardigheid voortdurend bevochten moet worden door mensen. Dat die ook steeds gevaar loopt. Het is geen gestreden strijd. Terwijl veel jongeren denken: ach, dat speelt niet meer, zie ik het Humanistisch Verbond in de frontlijn van de verdediging van vrijheid. De vrijheid die men nu heeft is mede door humanisten bevochten en staat nog steeds op de tocht. Je ziet in Amerika weer pogingen om het biologie-onderwijs volgens de bijbel te geven, de actie van Anita Bryant tegen homoseksuelen, de EO-kampagne tegen humanisten, enz”.

Moet iedereen die humanistisch denkt, lid worden van het Humanistisch Verbond?

„Ach, dat moet je natuurlijk zelf weten.

WAT HET HUMANISTISCH VERB

Lid worden van het Humanistisch Verbond; maar kan en doe je er dan verder iets mee? Op deze middenpagina's worden suggesties gedaan, waarmee je inderdaad aan de slag zou kunnen.

In het kort worden enkele actuele thema's aangesneden, waaromheen je activiteiten kunt organiseren met andere jongeren in je afdeling. Probeer eens een groep rond zo'n thema bij elkaar te roepen, eventueel met behulp van het bestuur van je afdeling. Ook vanuit de landelijke jongerengroep kan, waar nodig, de helpende hand worden geboden. Bij de verschillende thema's staat telkens de naam afgedrukt van iemand die zelf ook in dat onderwerp is geïnteresseerd, en op wie je een beroep kunt doen als je meer wilt weten hoe je een groep moet organiseren. We denken daar-

EEN WERKPLAAT

bij niet alleen aan praatgroepen, maar ook aan doe- of actiegroepen.

Het kan heel nuttig zijn om eerst een tijd in eigen kring te discussiëren en daarna daadwerkelijk iets te ondernemen. Bijvoorbeeld door na bestudering van een onderwerp via het HV een publikatie te laten verschijnen, of in overleg met onze radio- en televisiedienst een programma voor te bereiden.

Maar ook actie voeren in je eigen omgeving, waar je woont. Enfin, bekijk het maar. En als je iets begonnen bent, geef het dan even door. Ons adres is Oudegracht 152, Utrecht.

Hivos rekent op vrijwilligers

HIVOS, het Humanistisch Instituut voor Ontwikkelingssamenwerking richt zich op het steunen van autochtone ontwikkelingsorganisaties in de derde wereld, die proberen de sociaal-economische positie van de armste bevolkingsgroepen te verbeteren.

In haar tienjarig bestaan is HIVOS zich echter bewust geworden van het feit dat niet alleen in ontwikkelingslanden iets moet veranderen, maar dat ook wij in het westen iets aan onze maatschappelijke structuur en onze leefwijze zullen moeten veranderen, willen mensen in de derde wereld een kans krijgen op een beter bestaan. Daarom is sinds ruim twee jaar het veldwerk gestart. Een parttime en een fulltime veldwerkster zijn aangesteld om de activiteiten van een aantal HIVOS-komitees te begeleiden.

Die komitees bepalen zelf hun programma en de mate waarin zij hulp van buitenaf nodig hebben. Er wordt voorlichting gegeven over ontwikkelingssamenwerking in het algemeen of over een thema, voor groepen in de buurt of op scholen, er wordt meegedaan aan acties, er worden producten uit de derde wereld verkocht (dit laatste in samenwerking met ABAL).

Het aantal HIVOS-komitees is echter nog beperkt, terwijl de bestaande komitees nog heel goed extra man- of vrouwkracht (zeker van jongeren) zouden kunnen gebruiken. Als je geïnteresseerd bent, ons adres is HIVOS, Huygenspark 37, Den Haag, tel.: 070 - 882264.

HANNEKE BOT
SUZAN BOLLAND
Veldwerksters

Samenwonen, niet trouwen

Een van de meest persoonlijke dingen in je leven is de manier waarop je dat leven inricht. Tot voor kort was het heel gewoon

dat je levensloop als een soort blauwdruk kant en klaar gereed lag. Naar school gaan, het beroepsleven in, trouwen, kinderen krijgen enz. De laatste jaren is daar verandering in gekomen. Het staat minder vast naar welke school je gaat of welk beroep je gaat uitoefenen. Persoonlijke keuzes en mogelijkheden worden belangrijker gevonden. Ook van overheidswege wordt dat gestimuleerd.

Anders ligt het met de manier waarop je je leven verder inricht. Met name de overheid kent dan maar één weg: het huwelijk. Huisvesting, belasting- en relatiewetgeving: wie niet trouwt is de sigaar. Ook maatschappelijk staan niet-gehuwden lager in aanzien.

Toch zien we steeds meer jongeren kiezen voor een andere manier van leven dan waartoe het huwelijk verplicht.

Want laten we wel wezen: het huwelijk is een zeer omvangrijk all-in pakket dat naast vele voordelen ook z'n nadelige kanten kent. Mensen die op 'n andere manier willen samenwonen of die gewoon alléén willen wonen, schieten over. Hoe serieus de bedoelingen van hun keuze ook mogen zijn; in tal van opzichten worden zij achtergesteld. Valt daar nou niets aan te doen? Daar valt over te praten en ik geef graag suggesties in welke richting je bezig kan zijn.

Probeer eens een groep bij elkaar te krijgen rond dit thema.

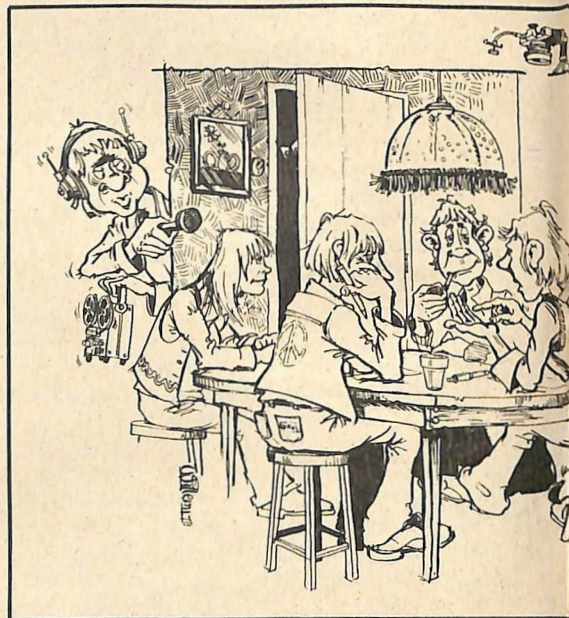
BERT BOELAARS

Hoe nu verder, schoolverlater?

Van school komen en wat dan? Een baan zoeken of doorstuderen: wat zijn je kansen? Als jongeren een baan zoeken levert dat vandaag de dag nogal wat problemen op. Meestal worden mensen gevraagd met een beroepsopleiding en bovendien met ervaring. Dit in tegenstelling tot het „aanbod”, zó van school, zonder ervaring dus, en zonder beroepsopleiding. En de bereidwilligheid in het bedrijfsleven om jongeren in opleiding te nemen is niet zo groot. Het resultaat van dit alles is bekend: jeugdwerkloosheid.

En dan dat doorstuderen. O.a. veroorzaakt door de slechte vooruitzichten op de arbeidsmarkt is de toeloop op beroepsopleidingen zowel als op universitaire opleidingen groot. Zo groot dat sommige opleidingen de toelatingseisen hebben verzwaaard. Berucht is ook de „numerus fixus”, wanneer slechts een van te voren vastgesteld aantal studenten door loting wordt toegelaten.

Er wordt gezocht naar allerlei oplossingen om via toelatingsnormen de toeloop te regelen. Alleen de besten? Of een snellere doorstroming door studieduurverkorting?

Daarbij komen nog eens de plannen om, waar mogelijk, op overheidsuitgaven te bezuinigen, ook op onderwijs!

Het lijkt erop dat de kwaliteit van ons onderwijssysteem direkt of indirekt afhankelijk wordt gemaakt van de stagnerende economie. Een kwalijk verschijnsel.

WOUTER HAMEL

Waanzin van de wapenwedloop

De toenemende bewapening in de wereld

dient een punt van grote zorg te zijn voor ieder mens in deze wereld, maar zeker voor ieder die een „menselijke” wereld wil. De totale uitgaven aan militaire apparaten bedragen dit jaar 700 miljard gulden. Dit is een verduubeling in vergelijking met twintig jaar geleden.

De bewapeningswedloop kent letterlijk geen grenzen meer; honderden satellieten hebben een militaire functie. Vooral jonge mensen hebben zich ten aanzien van deze punten veel af te vragen. Wat kunnen we en willen we doen? Hoe moeten we deze ontwikkelingen zien in het licht van een humanistische levensovertuiging? Is dienstweigeren het antwoord? Moet Nederland uit de NAVO?

JOOST DE VRIES

Wat voor samenleving willen we? Zijn wij ook bereid iets van onze welvaart in te leveren? Talloze, zeer moeilijke vragen komen op ons af. Als we onze verantwoordelijkheid niet willen ontlopen, dan zullen we de uitdaging moeten aanvaarden.

JOOST DE VRIES

Weinig Nederlanders weten waarschijnlijk dat een ieder die een lening afsluit bij een willekeurige bank, onmiddellijk geregistreerd wordt bij een centraal bureau in Tiel. Misschien dat de banken het goed met ons voorhebben, maar is elke instantie wel zo zorgvuldig met privacy-gevoelige gegevens?

Met de wettelijke bescherming van onze privacy is het niet best gesteld. Ook het instellen van de staatscommissie Koopmans heeft weinig effect gehad.

Er zal dan een integrale telling met privacy-gevoelige vragen (zoals naar levens-overtuiging) gehouden worden. Daar heeft de overheid natuurlijk geen moer mee te maken. Een steekproef met volledig ge-waarborgde anonimiteit kan net zo goed. Overigens werd de telling van '71 een groot fiasco omdat 2% 'm weigerde in te vullen en de gegevens pas zeven jaar later vrij kwamen waardoor ze al weer verouderd waren. Laten we hopen dat de telling van '81 helemaal niet gehouden wordt. Voor ons ligt het in ieder geval heel duidelij- . . . , privacy, een zaak om in de gaten te houden.

LEONARD ORNSTEIN

Vroeger waren kerk en staat onderling verweven. Na eeuwenlange strijd zijn kerk en staat gescheiden. Geen enkele levens-overtuiging mag bevoorrecht worden, al trachten sommige christelijke groeperingen onze overheid weer tot een christelijke staat om te bouwen. Daarom zijn randschriften op de gulden en beden in de troonrede op zichzelf misschien wel te onbeduidend om je druk over te maken, maar je moet toch op je hoede zijn omdat het voorboden kunnen zijn van pogingen de staat weer te onderwerpen aan dogmatische vormen van christendom.

Veel mensen lachen om dogmatische christelijke groepen als EO, SGP, e.d. Het is verstandiger ze serieus in de gaten te houden voor u het lachen vergaat.

ROB TIELMAN

Onze huisvesting is teveel op het gezin afgestemd. Niet-gezinshuishoudens (alleenstaanden, samenwonenden, leefgemeenschappen) komen er steeds meer, terwijl er veel te weinig voor hen wordt gebouwd. Zo hebben veel woningbouwverenigingen en gemeentebesturen daar bezwaren tegen, omdat het gezin de hoeksteen van de samenleving zou zijn. Daarom zou het HV ertoe kunnen bijdragen dat de Humanistische Bouwstichting gaat bouwen in die gemeenten waar onverdraagzame meerderheden weigeren voor minderheden te bouwen.

Dan moeten er wel plaatselijke initiatieven genomen worden. Zo kunnen HV-leden zitting nemen in de gemeentelijke stuurgroepen voor bijzondere huisvesting. Samen met plaatselijke afdelingen van JOVD, PvdA-jongeren, COI, FNV-jongeren kunnen plannen ontwikkeld worden, waaraan samenlevingsopbouwwerken van HV/Humanitas hun medewerking zouden kunnen verlenen. Huisvesting wordt een steeds belangrijker zaak voor mensen die ruimte willen hebben om zichzelf te zijn.

ROB TIELMAN

Steeds meer mensen lijken zich zorgen te maken over onze huidige levensstijl. Het eerste „Rapport van de club van Rome” heeft vooral de aanzet gegeven tot denken over zaken als vervuiling, verstedelijking, grondstoffen-tekorten, energievoorraden. Honderden boeken en artikelen zijn de afgelopen jaren over deze onderwerpen geschreven; we zijn gewaarschuwd door een al of niet echte energiecrisis; milieurampen hebben ons opgeschrikt.

Op weg naar morgen; met vrees én hoop

Wat voor soort maatschappij en wat voor soort mens kunnen we in het jaar 2000 verwachten, vooropgesteld dat een atoomoorlog het menselijk ras dan nog niet zal hebben vernietigd?

Wanneer de mensen enige notie zouden hebben van de richting waarin de Amerikaanse maatschappij zich beweegt, zouden velen van hen (misschien wel de meesten) zo ontzet zijn dat ze waarschijnlijk maatregelen zouden treffen om die koers om te buigen. Wanneer de mensen nu niet beseffen waartoe de huidige ontwikkeling leidt, zullen ze pas wakker worden wanneer het al te laat is en hun lot onherroepelijk vaststaat. Helaas realiseert het merendeel van de mensen zich niet in welke richting ze zich hebben begeven. Men beseft niet dat de samenleving waarheen we op weg zijn even radicaal van de griekse, de Romeinse, de middeleeuwse en de traditionele industriële maatschappij verschilt als de agrarische maatschappij van een maatschappij van jagers of nomaden.

De meeste mensen denken nog steeds in sociale categorieën die van het eerste industriële tijdperk dateren. Zij zien slechts dat wij meer en betere machines hebben dan vijftig jaar geleden en beschouwen dat dan als vooruitgang. Ze verkeren in de veronderstelling dat het ontbreken van directe politieke onderdrukking beschouwd mag worden als een bewijs van het bereiken van persoonlijke vrijheid. Hun verwachtingen met betrekking tot het jaar 2000 komen hier op neer dat dan alle verlangens die de mens sedert het eind der Middeleeuwen gekoesterd heeft gerealiseerd zullen zijn; zij staan er niet bij stil dat het jaar 2000 geenszins het gelukkige hoogtepunt van de menselijke strijd voor vrijheid en geluk hoeft te worden, maar wel eens het begin kan betekenen van een tijd waarin de mens ophoudt menselijk te zijn en veranderd wordt in een gedachtenloze en gevoelloze machine.

Wat kan, móét!

Waarschijnlijk zal de „technetronische” maatschappij (een samentrekking van „technologisch” en „elektronisch”) het systeem van de toekomst zijn, maar zij is nog geen realiteit; zij kan zich uit het reeds bestaande ontwikkelen, tenzij een voldoende aantal mensen het gevaar onderkent en onze koers nog tijdig ombuigt. Maar om dat te kunnen doen is het noodzakelijk de werkwijze van het huidige technologische systeem nader te bestuderen en het effect ervan op de mensen wat nauwkeuriger na te gaan.

Wat zijn de leidende grondbeginselen van het huidige systeem? Het wordt door twee principes bepaald, die het denken en streven van allen die er in werkzaam zijn beheersen.

Het eerste principe komt tot uitdrukking in het streven dat **al wat technisch mogelijk is, ook direct gerealiseerd dient te worden**. Wanneer het mogelijk is om atoomwapens te maken, **moeten** ze geproduceerd worden, ook al zou de gehele mensheid eraan kapot gaan. Wanneer het **mogelijk** is naar de maan of de planeten te reizen **moet** dat

Het hierbij afgedrukte artikel is, in enigszins bekorte vorm, een gedeelte uit het derde hoofdstuk („Waar bevinden we ons en waar gaan we heen.”) van Erich Fromm's „De revolutie van de hoop” met als ondertitel: „Naar een humanisering van de technologische samenleving”. In dit boek doet Fromm een beroep op de mensheid de hoop niet uit het oog te verliezen. Door de revolutie van de hoop kunnen we, in een gezamenlijke krachtsinspanning, onze vastgelopen technologische samenleving ombuigen tot een humane samenleving. Fromm werd in 1900 geboren in Frankfurt, studeerde sociologie en psychologie in Münster en Frankfurt. Hij ontving zijn psycho-analytische scholing in München en aan het Instituut für Psycho-analyse te Berlijn. Hij was lid van de roemruchte Frankfurter Schule. Hij doceert aan verschillende universiteiten in de Verenigde Staten, Mexico en Joegoslavië.

Voor het moderne humanisme zijn de geschriften van Fromm van groot belang. Bekende boeken zijn o.a.:

„De angst voor de vrijheid”, „De zelfstandige mens”. „De gezonde samenleving”, „Liefhebben, een kunst een kunde”.

gedaan worden, ook al gaat het ten koste van vele, nog niet vervulde behoeften hier op aarde.

Dit principe betekent de negatie van alle waarden die de humanistische traditie tot nu toe heeft ontwikkeld. Deze traditie ging er van uit dat iets ten uitvoer moest worden gebracht wanneer het voor de ontwikkeling van de mens zinnig, nodig of nuttig was. Zodra echter het principe wordt aangenomen dat iets behoort te worden geëffectueerd alleen maar omdat het technisch uitvoerbaar is, zal het met alle andere waarden gedaan zijn en wordt de technische ontwikkeling de grondslag van de ethiek.

Het tweede principe is dat van de **maximale efficiëntie** en de **maximale produktie**. De eis van een maximale efficiëntie voert tot een minimum aan individualiteit. De maatschappelijke machine werkt doeltreffender, althans dat gelooft men, wanneer de individuen gereduceerd worden tot exact kwantificeerbare entiteiten wier „persoonlijkheid” in ponskaarten vastgelegd kan worden.

Kritisch bezien

Het probleem van de **economische efficiëntie** zal men in het huidige tijdsgewricht zorgvuldig en kritisch aan een nieuw onderzoek moeten onderwerpen. De kwestie van het economisch efficiënt zijn, dat wil dus zeggen met de kleinst mogelijke hoeveelheid energie en materiaal een zo groot mogelijk produktieresultaat bereiken, zal in een historische en evolutionaire samenhang bekeken moeten worden. Economische efficiëntie als principe is natuurlijk van groot belang in een maatschappij waar materiële schaarste heerst, doch zal aan betekenis inboeten naarmate de produktieve krachten van de samenleving toenemen.

Wanneer we slechts belangstelling hebben voor „input-output”-cijfers (dus alleen letten op de kwantitatieve „winst” tussen investering en produktieresultaat), kan een bepaald systeem de schijn wekken efficiënt te zijn. Zodra wij echter gaan letten op de gevolgen die bepaalde methoden voor de menselijke wezens in het systeem hebben, dan ontdekken we dat de mensen

zich vervelen, dat ze gedeprimeerd en gespannen zijn enz. Het resultaat van het een en ander is tweevoudig:

- (1) De verbeeldingskracht van de mensen verkromt als gevolg van de psychische ondermijning en uitputting; ze zullen hun creatieve vermogens verliezen; hun denken zal verstarren in een vaste bureaucratistische routine waardoor ze geen nieuwe ideeën of oplossingen naar voren brengen die tot een meer produktieve ontwikkeling van het systeem zouden kunnen bijdragen.
- (2) De mensen hebben last van allerlei lichamelijke kwaaltjes die het gevolg zijn van „stres”-toestanden en psychische spanningen; deze achteruitgang in de gezondheid betekent eveneens een schade-post voor het systeem.

Koopdwang

Er zijn maar weinig mensen die zich bekommeren om de **kwaliteit** en die zich afvragen of die bezeten jacht naar kwantiteit eigenlijk nog te rechtvaardigen is. Dit verzuim treedt duidelijk aan het licht in onze samenleving waarin de mens niet meer centraal staat en waarin één enkel aspect, namelijk dat van de kwantiteit, alle andere verdrongen heeft.

Wanneer het overheersende economische principe verlangt dat we steeds meer produceren, dan moet de consument ook bereid zijn steeds meer te wensen, en dat betekent weer: steeds meer te consumeren. De industrie beperkt zich dus niet tot de normale, noodzakelijke vervanging van verbruikte en versleten goederen. Door „ingebouwde slijtage” dwingt ze ons vaak tot de koop van nieuwe goederen, terwijl ze anders makkelijk veel langer hadden kunnen meegaan. Door snelle wijzigingen in de uiterlijke vormgeving van de huishoudelijke apparaten, kledingstukken, meubels en zelfs voedingsmiddelen, wordt de consument psychologisch gedwongen meer te kopen dan hij in werkelijkheid nodig heeft.

Wat voor gevolgen heeft dat type organisatie nu voor de mens? Wel, zij reduceert hem tot een soort verlengstuk van de machine, dat geheel beheerst wordt door haar ritme en haar eisen. Zij verandert de mens in een **homo consumens**, een totale consu-

ment, wiens enige doel het is steeds meer te hebben en steeds meer te verbruiken. Deze maatschappij produceert vele nutteloze dingen en eveneens vele nutteloze mensen.

Als radertje in de produktiemachine wordt de mens tot een „ding” en houdt hij op menselijk te zijn. Hij brengt zijn tijd door met het doen van werkzaamheden waarin hij niet geïnteresseerd is, ten behoeve van een uiteindelijk produkt waarvan hij geen weet heeft, in het gezelschap van mensen met wie hij geen enkele binding heeft. Wanneer hij niet bezig is te produceren dan consumeert hij wel. Hij is als het ware de eeuwige zuigeling die zijn mond openge-sperd houdt en alles wat de verveling-verdrijvende (en verveling-veroorzakende!) industrie hem maar te bieden heeft gedwee slikt: sigaretten, alcohol, films, televisie, sport, lectuur, en de enige grens die daarbij gesteld wordt is of hij het betalen kan of niet. Maar de verveling-verdrijvende industrie, dat wil zeggen de industrie van de continue stroom modieuze snufjes, pralprullen, technische fratsen, de auto-industrie, de televisie- en filmindustrie enz., is eigenlijk alleen maar in staat te verhinderen dat de mens zich zijn verveling bewust wordt. Eigenlijk is het zelfs zo dat zij die verveling juist vergroot, zoals zout water de dorst alleen nog maar erger doet worden.

Wat is normaal?

De passiviteit van de mens in de hedendaagse industriële maatschappij is een van zijn meest karakteristieke pathologische kenmerken. Hij neemt maar in, wil gevoed worden maar komt als het ware nauwelijks toe zijn voedsel te kauwen en te verteren, hij toont niet het minste initiatief en mijdt elke beweging of verandering.

Naast de pathologische kenmerken die in passiviteit wortelen bestaan er nog andere die belangrijk zijn voor het begrijpen van de hedendaagse pathologie van het normaal-zijn. Ik bedoel hiermee de kloof tussen denken en voelen, tussen hoofd en hart, tussen waarheid en hartstocht.

Logisch denken is niet rationeel wanneer het alleen maar logisch is en niet bepaald wordt door de zorg om het leven en door de waarneming van het gehele levensproces in al zijn concreetheid en innerlijke tegenspraak. Aan de andere kant kunnen niet alleen gedachten maar ook gevoelens rationeel zijn. Om met Pascal te spreken: „Le coeur a ses raisons que la raison ne connaît point” (Het hart heeft redenen waarvan de rede geen weet heeft). Rationaliteit in het gevoelsleven betekent dat de gevoelens de psychische structuur van de mens bevestigen en ertoe bijdragen deze in een harmonisch evenwicht te houden en tegelijk in haar groei te ondersteunen.

De menselijke rede komt voort uit een mengeling van rationeel denken en gevoel. Wanneer deze twee functies uit elkaar gerukt worden, ontgaat het denken in steriele intellectuele activiteiten en het gevoel in neurotische hartstochten; beide ontwikkelingen houden een bedreiging van het leven in. – De kloof tussen denken en voelen leidt tot een ziekte, tot een lichte vorm van chronische schizofrenie waaraan de nieuwe mens uit de technetronische eeuw steeds meer gaat lijden.

In de sociale wetenschappen is het mode geworden over de menselijke problemen na te denken zonder daarbij de gevoelens

het verhaal van god

toen god na heel lang aarzelen weer eens naar huis ging, was het prachtig weer, een dag als vandaag.

en het eerste wat god deed, was de deuren van zijn huisje es lekker tegen elkaar openzetten, zodat zijn pand es tof zou doorwaaien.

en god dacht, voordat ik ga eten loop ik nog een eindje om.

en hij liep de heuvel af naar het dorp, waarvan je zeker wist dat het er lag.

en het eerste wat god opviel was dat tijdens zijn afwezigheid iets was gebeurd, wat hij niet herkende.

midden op het plein stond een massa met een koepel en een pijl die pedant omhoog wees.

en god rende met een noodgang de heuvel af, stormde de monumentale trap op en bevond zich in een akelige, kille, naargeestige, tochtige, halfduistere ruimte.

en die ruimte hing vol met allerlei merkwaardige beelden, veel moeders met kind met hoepeltjes boven het hoofd en een bijna sadistisch beeld van een goser aan een latwerk.

en de ruimte werd verlicht door een aantal geel-witte, druipachtige substanties waar licht uit lekte.

ook zag hij een onwaarschijnlijke hoeveelheid kereltjes met donkerbruine en zwarte jurken met allerlei bundels onder derlui oksels, die zelfs op een afstand muf roken.

– kom jij es hier ... wat is dit?

– wat dit is? u schertst, dit is een kerk vriend, dit is het huis van god vriend.

– ah ... als dit het huis van god is jongen, waarom bloeien hier dan geen bloemen, waarom stroomt hier dan geen water, waarom schijnt hier de zon dan niet, knaap?

– dat weet ik niet.

– komen hier veel mensen, jonkie?

– 't loopt de laatste tijd een beetje terug meneer.

– en hoe komt dat denk jij, of denk jij niet joh.

– de duivel ... 't is de duivel, de duivel is in de mensen gekropen, meneer.

de mensen denken vandaag aan de dag, dat ze god zelf zijn en ze zitten liever met de derrière in de zon, meneer.

en god liep vrolijk fluitend de kerk uit, 't plein op en daar zag ie op een bank een man zitten in de zon en god schoof naast het mannetje, sloeg zijn benen over elkaar en zei:

... collega!

Ontleend aan „Dinges” door Herman van Veen. Uitgave Harlekijn Holland, Westbroek, 1974.

te betrekken die met deze problemen samenhangen. Men gaat ervan uit dat de wetenschappelijke objectiviteit vereist dat gedachten en theorieën met betrekking tot de mens vrij behoren te zijn van elke emotionele zorg om de mens.

Laat me het verschil tussen datgene wat gewoonlijk als ziekelijk en abnormaal en datgene wat als gezond en normaal beschouwd wordt, duidelijk maken aan de hand van het volgende voorbeeld. Wanneer iemand verkondigt dat, om onze steden te redden van een fatale luchtvervuiling, het aantal fabrieken, auto's, vliegtuigen nu snel gedecimeerd moet worden, zou niemand eraan twijfelen dat de man getikt was. Maar wanneer iemand beweert dat ter bescherming van ons leven, van onze vrijheid, van onze cultuur of die van andere naties die we menen te moeten beschermen, een atoomoorlog binnenkort niet te vermijden is, zal die mening voor de mensen volkomen aanvaardbaar blijken te zijn. Het verschil ligt niet in de gebezigde gedachtengang, maar wel hierin dat de eerste opvatting geen gemeengoed is en de mensen daarom als abnormaal voorkomt, terwijl de tweede gedachte, die al een generatie lang als het evangelie gepredikt werd, door miljoenen mensen wordt gedeeld.

Geschiedenis

Anton Constandses 'Geschiedenis van het Humanisme in Nederland' is herdrukt door Kruseman in Den Haag. Een handzame inleiding voor iedereen die in kort bestek het ontstaan van het Nederlandse Humanisme wil leren kennen. Aandacht wordt besteed aan Erasmus, Spinoza, Descartes, Multatuli, Domela Nieuwenhuis, de vrijdenkers beweging, enz. Prijs: f 20,90.

Grondslagen

Jaap van Praags 'Grondslagen van Humanisme' is geen eenvoudig boek, maar wel een gedegen overzicht van het humanistisch denken in vele facetten. Dit standaardwerk is vooral geschikt als inleiding voor diegenen die zich diepgaand in het humanisme willen oriënteren. Het zou in geen enkele bibliotheek mogen ontbreken. Uitgever is Boom/Meppel. Prijs: f 34,50.

Bijeenkomsten in de komende weken:

In Assen spreekt op 15 november J. Sinke, de hoofdtraadsman humanistische geestelijke verzorging voor militairen over „Humanisme en geweld”.

Sneek stelt op 12/11 het onderwerp „Humanisme en vrede” aan de orde, ingeleid door Garmit Stuiveling.

In Eindhoven komt op 8 nov. de jongerengroep bijeen en op de 19e zal een medewerker van het Jongeren-Advies-Centrum (JAC) vertellen over de problemen, waarmee zij worden geconfronteerd.

Op 14 november kunt u in Bilthoven luisteren naar H. Bonger, die daar zal spreken over het onderwerp: „Mensenrechten”, waar hij ook al over schreef in Humanist van 15 okt.

Op 16 nov. een discussie in Koog a/d Zaan over het thema: „Ik verwijt de ander, ik beklaag mezelf”.

Op 8 november spreekt in Lochem S. Kool over een veelgevraagd onderwerp: „Waarden in de humanistische psychologie”.

Heel boeiend wordt het op 5 november in Hilversum als daar prof. J. P. Kuiper zijn visie geeft op de relatie arbeid-inkomen. En op 14 nov. biedt dezelfde gemeenschap een gelegenheid tot kennismaking met het werk van een aantal maatschappelijk werksters van het Bureau voor Levens- en Gezinsvragen.

Inlichtingen over het adres, waar de bijeenkomsten worden gehouden kunt u altijd krijgen bij het sekretariaat van de plaatselijke gemeenschap (zie het telefoonboek) en als dat niet mocht lukken bij de organisatiesekretaris, die de programma's van alle gemeenschappen in een ordner naast

zijn bureau heeft staan (02155-12843, tussen 9 en 22 uur).

Overigens: er gebeurt in de gemeenschappen véél meer, dan in dit rubriekje kan worden vermeld. A propos, u leest het krantje van uw eigen gemeenschap toch wel? Er wordt wel eens geklaagd over gebrek aan belangstelling voor de leden van het HV. Moest dat nou zijn vóór of van de leden?

Adreswijziging

Sedert 1 oktober is het adres gewijzigd van de Stichting Humanistisch Thuisfront en de Stichting Militaire Tehuizen van dit Thuisfront. Het is nu Den Texstraat 5a in Amsterdam.

Voorlopig blijven zij bereikbaar onder het oude telefoonnummer 020-250791.

Dokumentatie plaatselijke geestelijke verzorging

Onlangs heeft Richard Lukács een duidelijke dokumentatie samengesteld over de organisatie van de plaatselijke geestelijke verzorging: hoe kunnen mensen daarbij worden betrokken, aan welke eisen moet een plaatselijk geestelijk raadsman(-vrouw) voldoen, hoe kunnen mensen daarvoor worden opgeleid, enz.

Dit stuk is in september aan de gemeenschappen gezonden. Belangstellenden kunnen het ook aanvragen bij het Centraal Bureau te Utrecht onder vermelding van „Dokumentatie plaatselijke GV”.

Tijdschrift Ont-moeten

Binnen de vele Verbondsactiviteiten wordt een bescheiden tijdschrift uitgege-

ven over een heel belangrijk aspect van ons werk, nl. het groepswork van het HV. Redactie: Albert Nieuwland, Jan Hein Mooren en Denijs Bru. In de jaargang '77-'78 troffen we o.m. artikelen aan over: HVO, groepsdynamica, communicatie, ervaringen met ontmoetingsgroepen en met een training van Ila Schoutsen, een werkgroep eenzaamheid en Bhagwan-meditatie. En 't gaat maar door.

Waarom we er nu over schrijven? Wel per 1 oktober is de nieuwe jaargang ingegaan. Als u zich met het groepswork bezighoudt is een abonnement best de moeite waard. Het kost f 17,50 p.j. Opgeven bij Albert Nieuwland, J. W. Brouwerstraat 18 te Amsterdam.

VERBOND OP RTV

RADIO ZONDAGS HILVERSUM 1 VAN 9.30-10.00 UUR

5 november **MAGAZINE**

Samenstelling en presentatie: Rina Spigt

12 november **SEKSUELE EMANCIPATIE**

Verslag van een konferentie. Samenstelling en presentatie: Rina Spigt

TELEVISIE ZONDAGAVOND NEDERLAND 2 OM 20.30 UUR

5 november „**GODSDIENST GEEN**” — Korte aankondiging van de film die twee dagen later door ons uitgezonden wordt.

DINSDAGAVOND NEDERLAND 2 OM 20.55 UUR

GODSDIENST: GEEN

Als je niet in God gelooft, ben je dan niks? Zes jonge mensen geven hun kritische blik op het Humanistisch Verbond. Dat wil een actief centrum zijn voor buitenkerkelijken die in de mens geloven. Wat is er goed aan? Wat ontbreekt eraan?

Samenstelling: Ton Aarden

ZONDAGAVOND NEDERLAND 2 OM 20.30 UUR

12 november **CORRESPONDENTIELES**

Akteur Onno Molenkamp. Tekst: Piet Brinkman, regie Rob v. d. Linden.

De PC-Ter Braak nu gebundeld

Het moet de vele liefhebbers en bewonderaars van het werk van Menno ter Braak deugd doen dat de artikelen die deze militante geest in de jaren '23 tot en met '25 bijdroeg tot het vaak geruchtmakende Amsterdamse studentenblad *Propria Cures* nu gebundeld beschikbaar zijn. Ter Braak maakte in die jaren deel uit van de redactie van dit blad en de verzameling van artikelen, die hij voor P.C. schreef, geeft een duidelijk beeld van de student Menno ter Braak als cultuurcriticus, film- en toneelrecensent en schrijver van fictioneel proza.

Menno ter Braak stak uit boven het gros van schrijvende studenten in zijn tijd. Niet alleen door zijn stijl maar ook, en bovenal, door zijn kritische belangstelling voor de eigentijdse cultuur. Daarom is deze collectie artikelen van zijn hand ook van belang voor de kennis van de jaren twintig in Ne-

derland: het cultuurbesef van de intelligentia, dat in het „Amerikanisme” een bedreiging zag, het denken waardeerde boven het doen, de democratie (en het socialisme) een gevaar achtte voor de individu, de religie een particuliere aangelegenheid vond, de ontwapening een politieke en economische mogelijkheid, de Volkenbond de uitdrukking van een wordende internationale cultuur, en dat geloof inhield in een objectieve en onzijdige kritiek. Dit Huizinga-isme kreeg bij ter Braak in 1925 accenten van een jongere generatie: de verdediging van het experiment dat mogelijkheden onthult en tradities aantast; de acceptatie van een „edelfascisme” als elitair verzet tegen een (sociale) democratie die de organisatievorm zou zijn van de Hollandse dufheid; de verwerping van het vrijzinnig protestantisme als de gefrustreerde poging de gemeenschappelijke belijdenis te zijn van een individuele gevoeligheid. Het zijn deze facetten die Ter Braaks journalistiek uit het midden van de jaren twintig belangwekkend maken.

B.C.

Menno ter Braak „De *Propria Cures*-artikelen 1923-1925”, met een inleiding door Carel Peeters. Uitgave BZZT&H, Den Haag. Prijs f 35,-. (De afbeelding hierbij is een door Jo Spier getekend portret van Ter Braak.)

Humanist

Eindredakteur: Wim Jungman. Gedrukt op kringloop-papier bij Lumax, Utrecht. Redactie-adres: Humanistisch Verbond, Oude Gracht 152, 3511 AZ Utrecht of Postbus 114, 3500 AC Utrecht. Telefoon: 030 - 31 81 45. Abonnementsprijs voor niet-leden: f 20,- per jaar t.n.v. Humanistische Pers, postgiro 58, Utrecht.